

7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan Ve Olmayan Bireylerin Sözel İletişim Tutumlarının Karşılaştırılması(*)

Berrin BAYDIK**
Ankara Üniversitesi

Gonul AKÇAMETE
*Ankara Üniversitesi

Kekemelik bireyi çok yönlü etkileyen bir bozukluktur. Bu bozukluk kekeme bireyin sözel iletişim tutumlarını da etkileyebilmektedir (Andrews ve Cutler, 1974, Guitart, 1976, Guitart ve Bass, 1978). Kekeme bireyin sözel iletişimde olumsuz deneyimler yaşaması, konuşmanın zor olduğuna, kendi konuşmasının yetersizliğine, diğer insanların konuşmasını olumsuz olarak değerlendirdiklerine inanmasına, konuşmaya ilişkin endişe hissetmesine, bazı kelime ve konuşma durumlarından korkmasına yol açmaktadır. Tüm bunlara sözel iletişime ilişkin olumsuz davranışlar da katılmaktadır. Birey korktuğu kelime ve durumlardan kaçmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip kekeme birey sözel iletişim gerektiren ortamlardan uzak durmaya çalışmakta ya da sözel iletişimi tumden bira kabilmektedir (McDonald ve Frick, 1954, Bloodstein, 1981, Van Riper ve Emenck, 1990, Craig, 1992).

Klinik çalışmalarda kekemelerin sözel iletişime karşı olumsuz tutuma sahip olduklarının gözlenmesi ayrıca bu tutumların kekeme liği geliştirici ve devam ettirici bir faktör olabileceğinin düşünülmesi, kekemelerin sözel iletişim tutumlarının incelenmesine ilişkin sistematik çalışmaların başlamasına neden olmuştur (Brutten ve Dunham, 1989). Kekemelerin sözel iletişim tutumlarını değer lendirmeye yönelik ilk çalışmaların daha çok yetişkinlerle yürütüldüğü (Brown ve Hull, 1942, Trotter ve Bergman, 1957, Erickson, 1969, Andrews ve Cutler, 1974), çocukların sözel iletişim tutumlarını konu alan çalışmaların ise

daha sonraki yıllarda başlatıldığı görülmektedir (Silverman, 1970, Woods, 1974, Devore, Nandur, Manning, 1984, Culatta, Bader, McCaslin, Thomason, 1985, De Nil ve Brutten, 1990, 1991).

Kekeme yetişkinlerle yürütülen ilk çalışmalar, yetişkin kekemelerin sözel iletişim tutumlarının kekeme olmayanlarınkilerden farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda, yetişkin kekemelerin kekeme olmayan yetişkinlere göre konuşmada daha güvensiz ve isteksiz oldukları ve sosyal durumlarda daha az konuştukları (Brown ve Hull, 1942) ayrıca konuşmadan daha az hoşlandıkları ve daha çok kaçındıkları (Trotter ve Bergman, 1957) sonuçlarına varılmıştır. Yetişkin kekemelerin kekeme olmayan yetişkinlerle sözel iletişim tutumlarını karşılaştıran diğer araştırmalarda da kekemelerin kekeme olmayanlara göre daha olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip olduklarına ilişkin bulgular elde edilmiştir (Erickson, 1969, Andrews ve Cutler, 1974, Quesal ve Shank, 1978, Silverman, 1980, Cox Seider ve Kidd, 1984).

Bu araştırmaları, yetişkin kekemelerdeki olumsuz sözel iletişim tutumlarının klinik önemini inceleyen pek çok çalışma izlemiştir. Yapılan çalışmalarda, bu tutumların kekemelik sıklığından bağımsız olduğu (Guitart, 1976, Silverman, 1980), akıcılık kazanılsa da olumsuz tutumların düzelmeyeceği (Andrews ve Cutler, 1974, Guitart ve Bass, 1978) ve bu tutumların varlığının uzun dönemde konuşmayı düzeltici programların başarısını etkilediği

* Bu makale birinci yazarın yüksek lisans tez çalışmasının bir özettir.
Yazışma Adresi: Arş. Gör. Berrin BAYDIK, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü 06590 Cebeci/ANKARA

(Guitar, 1976, Guitar ve Bass, 1978, Andrews ve Craig, 1988) görülmüştür

Kekeme çocukların sozel iletişim tutumlarını değerlendirmeye çalışan ilk araştır-
macı Silverman'dır Silverman (1970), ilkokul
düzeyindeki kekeme çocukların kekemelikler
hakkında endişeli olup olmadıklarını öğrenmek
amacıyla 2. sınıftan 5 sınıfa kadar kekemeliği
düzeltici programa katılan 62 çocuktan "uç
dilek" soylemelerini istemiştir 62 çocuktan
yalnızca 4'ü konuşmalarının daha iyi olması
gibi, konuşmaları ya da kekemelikleri ile ilgili
dileklerde bulunmuşlardır Silverman bu duru-
mu, ilkokul çocuklarının kendi konuşmalarına
ilişkin endişeleri olmadığı şeklinde yorumla-
mıştır Culatta ve ark (1985), "uç dilek"
çalışmasını 9 erkek ve 3 kız olmak üzere 12
kekeme ilkokul öğrencisi ile tekrarlamışlardır
Araştırmaya katılan çocuklardan yalnızca biri
daha fazla kekelemek istemediğini soylemiştir
Culatta ve ark (1985) bu araştırmanın sonucu-
nun Silverman'ın (1970) ilkokul çocuklarının
kekemelikleri hakkında endişeli olmadıkları
bulgusunu desteklediğini belirtmişlerdir Woods
(1974) ise, Silverman (1970) ile Culatta ve
ark 'dan (1985) farklı olarak, kekeme çocukların
kendi konuşmalarını zayıf olarak değerlendir-
diklerini ayrıca bunu kekemelikle, bir
konuşma problemine sahip olmalarına ya da iyi
konuşmamalarına bağladıklarını ifade etmişür
Devore, Nandur ve Manning (1984) ise yaşları
5 ile 10 arasında değişen kekeme ve kekeme
olmayan 10 çocuğun (5 kekeme ve 5 kekeme
olmayan) sozel iletişim tutumlarını karşılaştır-
mak amacıyla gerçekleştirdikleri araştırmala-
rında bu tutumları iki ayrı yaklaşımla
değerlendirmeye çalışmışlardır Araştırmacılar
ilk olarak Grims'in 1978 yılında oluşturduğu,
geçerlik ve güvenilirliği sınığı A-19 tutum
ölçeğini kekeme ve kekeme olmayan çocuklara
uygulamışlardır Bu çalışmada kekeme olan ve
olmayan çocukların sozel iletişim tutumları
arasında fark olmadığı sonucuna varılmıştır Bu
bulgular, Grims'in 1978 yılında aynı amaçla
gerçekleştirdiği tez çalışmasında elde ettiği
bulgularla benzerdir (Akt Vanryckeghem ve
Brutten, 1992) Devore, Nandur ve Manning'in

(1984), aynı çalışmadaki ikinci yaklaşımları
sozel iletişim tutumlarını projektif tekniklerle
belirlemek olmuştur "Ev-Ağaç İnsan Figuru"
(H-T-P) tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada
kekeme çocukların kekeme olmayan çocuklar-
dan farklı olarak yetersizlik ve güçsüzlük
hissettikleri, yeni deneyimlerden kaçındıkları
ayrıca kişilerarası iletişime kekeme olmayanlara
göre daha az eğilimli oldukları sonuçlarına
varılmıştır Araştırmacılar, bu sonuçların tutum
ölçeklerinin sozel iletişim tutumlarını belirle-
mede başarısız olduğunu ve kekeme çocukların
kekeme olmayanlara göre daha olumsuz sozel
iletişim tutumlarına sahip olduklarını gösterdi-
ğini belirtmişlerdir

Tüm bu çalışmaları 1985 yılında
Brutten'in ilk ve ortaokul çocuklarının sozel
iletişim tutumlarını ölçmeyi amaçlayan ve bu
tutumları ifade eden 35 maddeden oluşan
"İletişim Tutum Testi"ni [The Communication
Attitude Test (CAT)] geliştirmesi izlemiştir
(Brutten ve Dunham, 1989) Brutten ve
Dunham, bu aracı konuşmaları normal olarak
duşunulan 6-15 yaş grubundaki 518 ilk ve
ortaokul öğrencisine uygulamışlardır Bu çalış-
mada, normal konuştuğu duşunulan çocukların
tutum puanlarının aritmetik ortalaması 824
olarak belirlenmiştir De Nil ve Brutten'in
(1990), Belçika'da CAT 'i kullandıkları bir
diğer çalışmada 7-14 yaş grubu kekemelerin,
hem normal konuşan hem de ses bozukluğu ve
eklemleme bozukluğu olan akranlarından daha
olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip
oldukları sonucuna varılmıştır Yine De Nil ve
Brutten'in (1991), Belçika'da aynı ölçeği kulla-
narak 70 kekeme ve 270 kekeme olmayan ilk
ve ortaokul öğrencilerinin sozel iletişim tutum-
larını karşılaştırdıkları çalışmalarında, kekeme
öğrencilerin kekeme olmayan öğrencilere göre
daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip
olduklarına ilişkin bulgular elde edilmiştir

Cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi değişken-
lerinin çocukların sozel iletişim tutumlarına
etkisinin incelendiği araştırmalarda, kekeme
çocuklarda, olumsuz sozel iletişim tutumlarının
yaşla arttığı, kekeme kızların kekeme erkeklere
göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına

sahip oldukları görülürken (De Nil ve Bruten, 1991), kekeme olmayan çocuklarda yaş ve sınıf düzeyinin yükselmesiyle sozel iletişim tutumlarının daha olumlu duruma geldiği ve kızlarla erkekler arasında sozel iletişim tutumlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bruten ve Dunham, 1989, De Nil ve Bruten, 1991)

Görüldüğü gibi, kekeme çocukların sozel iletişim tutumlarını değerlendiren çalışmaların bir kısmında çocuk kekemelerin sozel iletişim tutumlarının farklılaşmadığı bulguları elde edilirken (Silverman, 1970, Cıfatta, ve ark. 1985), diğerlerinde kekeme çocukların kekeme olmayanlara göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Woods, 1974, Devore Nandur ve Manning, 1984, De Nil ve Bruten, 1990, 1991) Araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları bulunması bu konuda daha fazla araştırmalara duyulan gereksinimi göstermektedir Ayrıca literatürde çocuk kekemelerin sozel iletişim tutumları ile ilgili araştırmaların sayıca yetersizliği ve Türkiye'de bu konu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmaması da bu gereksinimi arttırmaktadır

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, kekeme olan ve olmayan 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumlarının farklı olup olmadığını belirlemektir

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır

1 7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sozel iletişim tutumları farklılık oluşturmaktadır mı?

2 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?

3 Cinsiyet değişkeninin 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre farklılık oluşturmaktadır mı?

4 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları yaş değişkenine göre anlamlı

bir farklılık oluşturmaktadır mı?

5 Yaş değişkeninin 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre farklılık oluşturmaktadır mı?

6 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?

7 Sınıf düzeyi değişkeninin 7-15 yaş grubundaki bireylerin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre farklılık oluşturmaktadır mı?

YÖNTEM

Bu araştırma 7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sozel iletişim tutumlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen betimsel bir çalışmadır

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Ankara ılı sınırları içindeki 7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireyler oluşturmaktadır

Kekeme çocukların sayılarının azlığı ve ulaşılabilirliğinin güçlüğü nedeniyle kekeme olan çocuklar alt evreninden örneklem belirleme yoluna gidilmemiştir, ulaşılabilen tüm kekeme çocuklar araştırmaya alınmıştır Kekeme olan çocukların tümü alt, orta, üst sosyo ekonomik düzey dikkate alınarak kekeme olmayanlarla denkleştirilmiştir Kekeme olmayan çocukların sayılarının çokluğu nedeniyle örneklem belirleme yoluna gidilmiştir Sosyo ekonomik düzey değişkenini kontrol altına almak amacıyla her bir kategoriden bir okul tesadüfi yöntemle belirlenmiştir Öğrencilerin adı geçen okullardan "tabakalı örnekleme" tekniği ile seçilmesi kararlaştırılmıştır Buna göre, anılan okullardaki öğrencilerin bütün içindeki ağırlıkları dikkate alınarak her okuldan seçilecek öğrenci sayısı belirlenmiştir Daha sonra araştırmaya katılacak öğrencileri tesadüfi (random) yolla saptanmıştır

Araştırmaya Katılan Bireylerin Özellikleri

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir. Kekeme çocuklardan ikisi okula devam etmemektedir.

çocuğun sozel iletişime karşı tutumu da o kadar olumsuz gözükmemektedir.

Tablo 1: Kekeme Olan Ve Olmayan Çocukların Cinsiyetlerine, Yaş Ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Grup	Cinsiyet		Yaş				Sınıf Düzeyleri			
	Kız	Erkek	7-8	9-10	11-12	13+	1-2	3-4	5-6	7-8
Kekeme Olan	14	46	14	8	22	16	13	8	22	15
Kekeme Olmayan	190	212	61	87	95	159	56	80	120	146
Toplam	204	258	75	95	117	175	69	88	142	161

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocuklara ait kişisel bilgi ler (cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi) hakkında bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve çocukların sozel iletişim tutumlarını değerlendirmek amacıyla "İletişim Tutum Testi" kullanılmıştır.

İletişim Tutum Testi (The Communication Attitude Test (C A T)) A B D'de 1985 yılında Gene J. Brütten tarafından geliştirilmiştir ve 6-15 yaş grubundaki çocukların sozel iletişim tutumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Araç çocuğun kendi konuşmasına, değişik konuşma durumlarına, konuşmaya ve diğer insanların kendi konuşmasını nasıl algıladıklarına ilişkin tutumlarını temsil eden 35 değişik ifadeden oluşmaktadır. Her ifadeye "doğru" ya da "yanlış" cevapları verilmektedir. Sozel iletişime karşı olumlu tutumu yansıtan cevaplar 0 olarak, olumsuz tutumu yansıtan cevaplar ise 1 olarak puanlanmaktadır. Olçekten alınan puan ne kadar yüksek olursa

Araçın güvenilirliği yapılan iki ayrı çalışmada incelenmiştir (Brütten ve Dunham, 1989, Vanryckeghem ve Brütten, 1992). Brütten ve Dunham (1989) tarafından Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği kullanılarak yürütülen güvenilirlik çalışmasında, aracın tek ve çift maddeler arasındaki güvenilirlik katsayısı 70, doğru-yanlış maddeleri arasındaki güvenilirlik katsayısı 60, iki ayrı bölüm arasındaki güvenilirlik katsayısı ise 65 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin Vanryckeghem ve Brütten (1992) tarafından belirtilen test tekrar test güvenilirlik katsayıları 1, 11 ve 12 hafta aralarla yapılan uç farklı uygulama için 83, 81, 76'dır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanması şu aşamaları izlemiştir: "İletişim Tutum Testi" nin çeviri çalışması, "İletişim Tutum Testi" nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması, araştırmaya katılan 60 kekeme ve 402 kekeme olmayan çocuğa "Kişisel Bilgi Formu"nun doldurulması

ve "İletişim Tutum Testi"nin uygulanması

"İletişim Tutum Testi"nin Çeviri Çalışması

Aracın Türkçe'ye çeviri çalışmalarında, ilk olarak İngilizce Form her iki dili de çok iyi derecede bilen uç uzman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu uç çeviri birbirleriyle karşılaştırılarak ortak bir Türkçe metin elde edilmiştir. Türkçe metin her iki dili de çok iyi derecede bilen bir başka uzman tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. Bu metin orijinal metinle karşılaştırılmış ve farklılık gösteren ifadeler incelenerek Türkçe çeviri yeniden gözden geçirilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra "İletişim Tutum Testi"nin Türkçe Formu son şeklini almıştır.

"İletişim Tutum Testi"nin Güvenirlilik Çalışması

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin ilk çalışmada araçta yer alan maddelerin madde toplam korelasyon katsayıları çift sanlı korelasyon tekniği kullanılarak hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyon katsayısı 20'den küçük ve 05 düzeyinde anlamlı olmayan 18 madde ölçekten çıkarılmıştır. Araçta bırakılan 17 maddenin madde toplam korelasyon katsayıları 40 ile 74 arasında değişmektedir. Aracın kekemeler için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 87, kekeme olmayanlar için 72 ve tüm grup için 89'dur. Ayrıca ölçeğin güvenilirliğine ilişkin daha fazla kanıt toplamak amacıyla Guttman Test Yarılama Tekniği kullanılarak belirlenen güvenilirlik katsayıları kekemeler için 84, kekeme olmayanlar için 71 ve tüm grup için 89'dur.

Tablo 2: 7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan Ve Olmayan Bireylerin "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farkı Gösteren t Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	S	sd	t
Kekeme Olmayan	402	2.53	2.49	460	16.04**
Kekeme Olan	60	11.63	4.29		

** p < 01

"İletişim Tutum Testi"nin Kapsam Geçerliliği Çalışması

Aracın kapsam geçerliliği için psikoloji, özel eğitim ve dil ve konuşma bozuklukları alanlarında uzmanlaşmış kişilerden ölçeğin maddelerini değerlendirmelerinin istenmesi ve aracın 7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sozel iletişim tutumlarını ne ölçüde ölçüp ölçmediğini belirtmeler ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda aracın kapsam geçerliliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

"İletişim Tutum Testi"nin Uygulanması

"İletişim Tutum Testi" kekemelere bireysel olarak, kekeme olmayanlara ise okullarında grup halinde uygulanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde t testi ve varyans analizi, varyans analizi sonuçlarındaki anlamlı farklılıkların hangi gruplarda ortaya çıktığını değerlendirmek üzere ise Fisher LSD Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, verilerin çözümlemesi sonucu elde edilen bulgular, araştırmada yanıt aranan sorular temel alınarak verilmektedir.

7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sozel iletişim tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak için yapılan t-testi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, kekeme olan ve olmayan çocukların puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t= 16.04$, $p< 01$) Farklılığın hangi grubun aleyhine olduğunu belirlemek üzere yine Tablo 2'de yer alan ortalama puanlara baktığımızda kekeme olanların "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların aritmetik ortalamasının kekeme olmayanlarınkine göre oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz.

Kekeme olan ve olmayan bireylerin cinsiyetlerine göre "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları Tablo 3'de verilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet ve engelli olma faktörlerine/değişkenlerine göre "İletişim Tutum Testi"den aldıkları puanların arasındaki farkı test etmek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda Tablo 4'deki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 4'e bakıldığında, araştırmaya katılan 7-15 yaş grubundaki çocukların sozel iletişim tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir [$F(1,458)= 5.651$, $p< .05$] Buna göre, cinsiyet değişkeninin sozel iletişim tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığını söyleyebiliriz. Ayrıca yine aynı tabloda görüldüğü gibi kekeme

Tablo 3: 7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan ve Olmayan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları

Cinsiyet	Kekeme Olan			Kekeme Olmayan			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Kız	14	10.71	5.11	190	2.23	2.28	204	2.81	3.34
Erkek	46	11.91	4.03	212	2.80	2.65	258	4.42	4.56
Toplam	60	11.63	4.29	402	2.53	2.49	462	3.71	4.14

Tablo 4: 7-15 Yaş Grubundaki Bireylerin Cinsiyet ve Engelli Olma Faktörlerine Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farkı Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Cinsiyet	43.590	1	43.590	5.651*
Engel-Cinsiyet	3.887	1	3.887	0.504
Engel	4326.637	1	4326.637	560.947**
Hata	3532.598	458	7.713	
Toplam	7906.712	461		

* $p< .05$

** $P< .01$

olup olmama durumu ile cinsiyet değişkeninin sozel iletişim tutumları üzerindeki ortak etkisine bakılmış ve cinsiyet değişkeni ile kekeme olup olmama durumunun sozel iletişim tutumları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür $F(1,458) = 0.504, p > .05$

Cinsiyetin sozel iletişim tutumları üzerinde yarattığı farklılığın hangi cinsiyet grubunun aleyhine olduğunu belirlemek üzere Tablo

3'de verilen ortalamalara bakıldığında, erkeklerin sozel iletişim puanlarının aritmetik ortalamalarının kızlarınkine göre daha yüksek olduğu görülmektedir

Kekeme olan ve olmayan bireylerin yaş gruplarına göre "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları Tablo 5'de verilmiştir

Tablo 5: 7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan Ve Olmayan Bireylerin Yaş Gruplarına Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları

Yaş Grupları	Kekeme Olan			Kekeme Olmayan			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
1 7-8	14	10.43	5.36	61	4.11	3.03	75	5.29	4.31
2 9-10	8	12.12	5.57	87	2.69	2.04	95	3.48	3.61
3 11-12	22	12.18	3.55	95	2.45	2.68	117	4.28	4.76
4 13+	16	11.69	3.66	159	1.88	2.08	175	2.78	3.62
Toplam	60	11.63	4.29	402	2.53	2.49	462	3.71	4.14

Tablo 6: 7-15 Yaş Grubundaki Bireylerin Yaş ve Engelli Olma Faktörlerine Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farkı Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Yaş	149.599	3	49.866	6.802**
Engel-Yaş	102.379	3	34.126	4.655**
Engel	4326.637	1	4326.637	590.215**
Hata	3328.098	454	7.331	
Toplam	7906.712	461		

** $p < .01$

Araştırmaya katılan bireylerin yaş ve engelli olma faktörlerine/değişkenlerine göre "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkı test etmek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda Tablo 6'daki bulgular elde edilmiştir

Tablo 6'ya bakıldığında, araştırmaya katılan 7-15 yaş grubundaki çocukların sozel iletişim tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir [F(3,454)= 6 802, p< 01] Buna göre, yaş değişkeninin sozel iletişim tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığını söyleyebiliriz. Farklılığın hangi yaş gruplarında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla yapılan Fisher LSD testi sonucunda farklılaşmanın 7-8 yaş grubu ile 9-10 yaş grubu arasında, 7-8 yaş grubu ile 13+ yaş grubu arasında ve 11-12 yaş grubu ile de 13+ yaş grubu arasında olduğu izlenmiştir. Ayrıca varyans analizi tablosuna baktığımızda, kekeme olup olmama durumu ile yaş değişkeninin sozel iletişim tutumları üzerindeki ortak etkisine bakıldığında ve yaş değişkeni ile kekeme olup olmama durumunun sozel iletişim tutumları üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [F(3,454)=4 655, p< 01]

Tablo 5'e tekrar bakıldığında, kekeme olmayan çocukların "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları yaşın

artmasıyla düşme eğilimi göstermektedir. Kekeme çocuklarda ise, 13+ yaş grubuna kadar artma eğilimi gösteren bu puanlar 13+ yaş grubundan sonra hafif düzeyde düşmektedir

Kekeme olan ve olmayan bireylerin sınıf düzeylerine göre "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanların ortalama ve standart sapmaları Tablo 7'de verilmiştir

Araştırmaya katılan bireylerin sınıf düzeyleri ve engelli olma faktörlerine/değişkenlerine göre "İletişim Tutum Testi"nden aldıkları puanları ortalamaları arasındaki farkı test etmek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda Tablo 8'deki bulgular elde edilmiştir

Tablo 8'e bakıldığında, araştırmaya katılan 7-15 yaş grubundaki çocukların sozel iletişim tutumlarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir [F(3,452)=6 575, p< 01] Buna göre sınıf düzeyi değişkeninin tüm grubun sozel iletişim tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığını söyleyebiliriz. Farklılığın hangi sınıf düzeylerinde ortaya çıktığını belirlemek amacıyla yapılan Fisher LSD testi sonucunda farklılaşma 1 - 2 sınıf düzeyi ile 3 - 4 sınıf düzeyi arasında, 1 - 2 sınıf düzeyi ile 5 - 6 sınıf düzeyi arasında ve 1 - 2 sınıf düzeyi ile

Tablo 7: 7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan Ve Olmayan Bireylerin Sınıf Düzeyi Gruplarına Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları

Sınıf Düzeyi Grupları	Kekeme Olan			Kekeme Olmayan			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
1 1 - 2	13	10 00	5 32	56	4 32	3 06	69	5 39	4 19
2 3 - 4	8	13 12	5 44	80	2 72	2 02	88	3 67	3 89
3 5 - 6	22	12 18	3 71	120	2 13	2 53	142	3 69	4 56
4 7 - 8	15	11 27	3 61	146	2 06	2 13	161	2 92	3 53
Toplam	58	11 63	4 29	402	2 53	2 49	460	3 71	4 14

Tablo 8: 7-15 Yaş Grubundaki Kekeme Olan ve Olmayan Bireylerin Sınıf Düzeyi ve Engelli Olma Faktörlerine Göre "İletişim Tutum Testi"nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalamaları Arasındaki Farkı Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F
Sınıf	143 128	3	47 709	6 575**
Engel-Sınıf	151 526	3	50 509	6 961**
Engel	4157 222	1	4157 222	572 963**
Hata	3279 577	452	7 256	
Toplam	7731 433	459		

** p < 01

7 - 8 sınıf düzeyi arasında izlenmiştir. Ayrıca yine aynı çizelgede görüldüğü gibi, kekeme olup olmama durumu ile sınıf düzeyi değişkeninin sözel iletişim tutumları üzerindeki ortak etkisine bakılmış ve sınıf düzeyi değişkeni ile kekeme olup olmama durumunun bu tutumlar üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [F (3,452)=6 961, p < 01]

Tablo 7'ye tekrar bakıldığında, kekeme olmayan çocukların "İletişim Tutum Testi" puanlarının aritmetik ortalamaları sınıf düzeyinin yükselmesiyle düşme eğilimi göstermektedir. Kekeme çocuklarda ise, 3 - 4. sınıf düzeyindeki puanlarının aritmetik ortalamalarının diğer sınıf düzeylerinden, 5 - 6 sınıf düzeyindeki puanlarının da 7 - 8 sınıf düzeyinden yüksek olduğu görülmektedir.

Tartışma

Araştırma bulguları, 7-15 yaş grubundaki kekeme çocukların kekeme olmayan akranlarına göre daha olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip oldukları sonucunu vermiştir.

Kekeme çocukların sözel iletişim tutumlarının kekeme olmayan akranlarının tutumlarına göre daha olumsuz olduğu bulgusu bu konuda yapılan pek çok araştırmada (Woods, 1974, De Nil ve Brutton, 1990, 1991, Devore, Nandur ve Manung, 1984) desteklenmiştir. Bu konu ile ilgili araştırma bulgularına (De Nil ve Brutton, 1990) bakıldığında, kekeme çocukların yalnızca konuşması normal olan çocuklardan değil, ses ve eklemleme bozukluğu olan akranlarından da daha olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip oldukları görülmektedir. Araştırmada kekeme çocukların... kekeme... olmayanlara... göre... daha... olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip olduklarının bulunmuş olması, olumsuz sözel iletişim tutumlarının yalnızca yetişkin kekemelerde değil, çocuk kekemelerde de var olduğunu göstermektedir. Olumsuz sözel iletişim tutumlarının ortaya çıkışında engellenme duygusunun ve dinleyicilerin kekeme bireye ve kekemeliğe karşı olumsuz tutumlarının varlığı düşünüldüğünde, kekeme çocuğun da okula başlamasıyla birlikte, söylemek istediklerini anlatamama ve dinleyiciler tarafından anlaşıl-

mama sonucu daha fazla engelleme duygusu yaşayacağı soylenebilir Ayrıca okula başlaması ile birlikte kekeme çocuğun çevresi de genişlemektedir Daha fazla olumsuz dinleyici tepkisi ile karşılaşan çocuk kendine, konuşma sına karşı birçok olumsuz duygu ve düşünce geliştirebilir Çocuğun çevresinin genişlemesi ile birlikte iletişimde yaşadığı olumsuzluklar da artmıştır Olumsuzluk yaşadığı birçok kelime ve konuşma durumu onda korku yaratabilir Çocuk korktuğu kelimeleri kullanmaktan ve korktuğu konuşma durumlarından kaçacaktır Dolayısıyla kekeme çocuklar da kekeme yetişkinler gibi iletişimde birçok olumsuz deneyim yaşayabilmekte ve bunların sonucunda sozel iletişime karşı olumsuz tutum geliştirebilmektedirler

Araştırmanın cinsiyet değişkenine ilişkin bulgularına bakıldığında ise, cinsiyet sozel iletişim tutumlarını farklılaştırmış bununla birlikte cinsiyet değişkeninin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre değişiklik göstermemiştir İlgili literature bakıldığında, cinsiyetin bu tutumlar üzerindeki etkisinin kekeme olup olmamaya göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada (De Nil ve Bruten, 1991), cinsiyetin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre farklılaşmıştır Sozu edilen çalışmada kekeme kızların sozel iletişim tutumlarının kekeme erkeklere göre daha olumsuz olduğu bulgusu elde edilirken kekeme olmayanların sozel iletişim tutumları cinsiyete göre farklılaşmamıştır Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında ise, cinsiyetin sozel iletişim tutumlarını farklılaştırdığı, erkeklerin kızlara göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip olduğu görülmektedir Ancak bu bulgu, ilgili literatürde cinsiyet ve sozel iletişim tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların bulgularıyla farklılık göstermektedir De Nil ve Bruten'in (1991) araştırma bulgularına göre, kekeme kızlar kekeme erkeklere göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahiptir Yine aynı çalışmada kekeme olmayan kızların kekeme olma-

yan erkeklere göre daha yüksek ortalama sozel iletişim tutum puanları almalarına rağmen, bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır Kekeme olmayan çocuklara ilişkin benzer bulgu, Bruten ve Dunhamın (1989) kekeme olmayan çocukların sozel iletişim tutumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında da yinelenmiştir İlgili literatürde çocuk kekemelerin sozel iletişim tutumları ile çeşitli değişkenlerin ilişkisini inceleyen az sayıda araştırma bulunmaktadır Bundan dolayı araştırmamızın cinsiyet değişkenine ilişkin bulgularını daha iyi tartışabilmek amacıyla bu konuda yetişkin kekemelerle gerçekleştirilen araştırmalara da bakılmıştır Silverman'ın (1980) yetişkinlerle gerçekleştirdiği bir çalışmada yetişkin erkek kekemelerin yetişkin kadın kekemelere göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip oldukları bulgusu elde edilmiştir Bu araştırmanın bulguları Silverman'ın (1980) bulguları ile benzerlik göstermektedir Erkek çocuklarının sozel iletişim tutumlarının kız çocuklarınınkine göre daha olumsuz olması, erkek çocuklara çevre tarafından farklı özelliklerin atfedilmesi ve sosyal beklentilerin farklılığın sonucu olabilir Schuell (1946, 1947) anne babaların kız çocuklara göre erkek çocuklardan daha iyi fiziksel, sosyal ve dil gelişimi beklentisinde olduklarını, erkeklerin daha fazla yarışma durumu, güvensizlik ve engellenme ile karşı karşıya olduklarını ifade etmektedir Yine benzer görüşteki yazarlardan biri olan Tatman, erkek ve kadınlara konuşmaya ilişkin farklı roller verildiğini, kızlardan daha sessiz olmaları beklenirken, erkeklerden daha atılgan olmalarının beklendiğini ifade etmiştir Böylece erkeklerin konuşmada kızlara göre daha fazla baskı altında kaldıklarını, birçok endişe, suçluluk ya da genim durumu yaşadıklarını da belirtmiştir (Akt Bloodstein, 1981)

Yine araştırma bulgularına bakıldığında, yaş ve sınıf düzeylerinin sozel iletişim tutumlarını farklılaştırdığı belirlenmiştir Ayrıca yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin sozel iletişim tutumları üzerindeki etkisi kekeme olup olmamaya göre değişiklik göstermek-

tedir Kekeme çocukların yaş ve sınıf düzeylerinin yükselmesiyle daha olumsuz sozel iletişim tutumları kazanırken, kekeme olmayan çocukların yaş ve sınıf düzeylerinin yükselmesiyle sozel iletişim tutumlarının daha olumlu duruma geldiği görülmektedir

De Nil ve Brutten'in (1991), çocukların sozel iletişim tutumları ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında da, kekemelerin yaşlarının artmasıyla daha olumsuz sozel iletişim tutumları kazandıkları, kekeme olmayanlarda ise ters bir eğilimin olduğu sonucu elde edilmiştir Brutten ve Dunham'ın (1989) kekeme olmayan çocuklarla yaptığı çalışmada ise, bu çocukların sozel iletişim tutumları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim görülmemekle birlikte, yaşın artmasıyla çocukların sozel iletişim tutum puanlarının düştüğü belirlenmiştir Yine aynı araştırmada (1989), kekeme olmayan çocukların sınıf düzeyleri yükseldikçe daha olumlu sozel iletişim tutumları kazandıkları sonucuna varılmıştır Bu araştırmanın bulgularından olan kekeme olmayan çocukların yaş ve sınıf düzeylerinin yükselmesiyle sozel iletişime karşı daha olumlu tutum kazanmalarının nedeni, sozel becerileri geliştikçe kendi konuşmalarına, konuşmaya ve konuşma durumlarına ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarının da olumlu yönde gelişmesi olabilir Kekeme çocuklardaki ters yöndeki eğilim ise, yükselen yaş ve sınıf düzeyi ile birlikte daha çok sayıda yaşadıkları olumsuz sozel iletişim deneyimleri sonucunda kendilerini yetersiz bir konuşmacı olarak görmeleri, konuşmanın ve bazı konuşma durumlarının zor olduğuna inanmaları, konuşmaya karşı endişe yaşamalarının sonucu olabilir

Araştırmada kekeme çocukların kekeme olmayan akranlarına göre daha olumsuz sozel iletişim tutumlarına sahip oldukları ve bu olumsuz tutumların yaş ve sınıf düzeylerinin yükselmesiyle arttığı sonuçlarına varılmıştır Bu bulgular ışığında, kekemeliğin değerlendirilmesinde sozel iletişim tutumlarının farklı bir boyut olarak ölçülmesi ve olumsuz sozel iletişim

tutumlarının varlığının tesbiti durumunda çocuğa konuşmasını düzeltici programların yanısıra bu tutumlarını düzeltici programların hazırlanması ve uygulanması uygun olabilir Ayrıca kekeme çocuklarda olumsuz tutumların gelişmemesi doğrultusunda onleyici tedbirler alınabilir Yine konuyla ilgili literatur taramaları sonucunda kekeme çocukların sozel iletişim tutumlarına ilişkin başka araştırmaların yapılması gerektiği kanısı uyanmıştır Kekeme çocukların sozel iletişim tutumlarının, kekemeliğin derecesi, süresi, yaşanan olumsuz iletişim deneyimlerinin sayısı, anne babanın kekeme çocuğa yönelik tutumları ve konuşmalarını düzeltici eğitim programları ile ilişkisi incelenebilir

KAYNAKÇA

- Andrews, G., Cutler, J (1974) Stuttering therapy The relation between changes in symptom level and attitudes *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 39, 312-319
- Andrews, G., Craig, A (1988) Prediction of outcome after treatment for stuttering *British Journal of Psychiatry*, 153, 236-240
- Bloodstein, O (1981) *A handbook on stuttering (3 rd Ed.)*, Chicago, IL. National Easter Society
- Brown, S P, Hull, H C (1942) A study of some social attitudes of a group of 59 stutters *Journal of Speech Disorders*, 7 323-324
- Brutten, G J, Dunham, S L (1989) The communication attitude test A normative study of grade school children *Journal of Speech and Hearing Research*, 37, 90-92
- Cox, N J, Seider, R A, Kidd, K K (1984) Some environmental factors and hypotheses for stuttering in families with several stutters *Journal of Speech and Hearing Research*, 27, 543-548
- Craig, A (1994) Anxiety levels in persons who stutter Comments on the research of Miller and Watson *Journal of Speech and*

Hearing Research, 37, 90-92

Culatta, R., Bader, J., McCashin, A., Thomason, N (1985) Primary-school stutterers Have attitudes changed? **Journal of Fluency Disorders, 10, 87-91**

De Nil, L. F., Bruten G J (1990) Speech associated attitudes Stuttering, voice disordered, articulation disordered and normal speaking children **Journal of Fluency Disorders, 15, 127-134**

De Nil, L.F., Bruten. G J (1991) Speech associated attitudes of stuttering and nonstuttering children **Journal of Speech and Hearing Research, 34, 60-66**

Devore, J.E., Nandur, M.S., Manning, W H (1984) Projective drawings and children who stutter **Journal of Fluency Disorders, 9, 217-226.**

Erickson, R. L. (1969) Assessing communication attitudes among stutterers **Journal of Speech and Hearing Research, 12, 711-724.**

Guitar, B (1976) Pretreatment factors associated with the outcome of stuttering therapy **Journal of Speech and Hearing Research, 19, 590-600**

Guitar, B., Bass, C (1978) Stuttering therapy The relation between attitude change and long term outcome **Journal of Speech and Hearing Disorders, 43, 392-400**

McDonald, E. T., Fnck, J V (1954) Store clerks' reaction to stuttering **Journal of Speech and Hearing Disorders, 19, 309-311**

Quesal, R.W., Shank, K.H (1978) Stutterers and others A comparison of communication attitudes **Journal of Fluency Disorders.**

Silverman, E.M (1980) Communication attitudes of women who stutter **Journal of Speech and Hearing Disorders, 45, 533-539**

Silverman, F H (1970) Concern of elementary school stutterers about their stuttering **Journal of Speech and Hearing Disorders, 35, 361-363**

Trotter, W D., Bergmann M F (1957) Stutterers' and nonstutterers' reactions to speech situations **Journal of Speech and Hearing Disorders, 22, 40-46**

Van Riper C., Emenck, L. (1990) **Speech correction: An introduction to speech pathology and audiology.** Englewood Cliffs, NJ Prentice Hall

Vanryckeghem, M., Bruten, G J (1992) The communication attitude test A test-retest reliability investigation. **Journal of Fluency Disorders 17, 177-190**

Woods, C L (1974) Social position and speaking competence of stuttering and normally fluent boys. **Journal of Speech and Hearing Research, 17, 740-747**